

ציונות אלפיים

הנחות יסוד ועקרונות מנחים

אסא כשר

1. הציונות היא אידאל אחד, הרבה רעיונות גלויים, דרכים רבות מספור להתקרב אל האידאל ולממש את הרעיונות הגלויים.
האידאל הציוני הוא השחרור הלאומי של העם היהודי מן המצב הגלותי. במובחי המסורת הציונית: האידאל הציוני הוא פתרון הבעיה היהודית.
2. לכאורה, ניתן לנסות לפתור את הבעיה היהודית באמצעות תיקון הגלות. כך, לדוגמה, ביעור כל צורות האפליה הגזענית יהיה קץ כל האנטישמיות, קץ ההתעמרות במיעוט היהודי בגלות. הציונות שוללת את הפתרון הזה, בצדק, מכיוון שבמידה רבה הוא משאיר את העם היהודי תלוי בחסדי זולתו.
הציונות דבקה בפתרון רדיקלי של הבעיה היהודית: להשליט את העם היהודי על גורלו, עד כמה שאפשר, וכל המרבה הרי זה משובה. לפיכך, הציונות היא שלילה מוחלטת של הגלות, על כל שורשיה. לא לתקן את הגלות היא באה, אלא לבטל אותה.
3. מדינת ישראל היא המוקד היחיד של הציונות. היא מגלמת את העצמאות הפוליטית של העם היהודי, במולדתו. היא התרסה עקרונית, מעשית ומתמדת נגד הגלות.
4. ההכרזה על הקמתה של מדינת ישראל, בשנת תש"ח, היתה הצעד הראשון בתהליך ההקמה של מדינת ישראל. התהליך הזה עדיין נמשך. עוד לא סיימנו להקים את המדינה. ציונות אלפיים היא, קודם כל, הנכונות להמשיך את התהליך הזה, כדי לסיים את הקמת המדינה, כדי להגיע אל סוף ההתחלה.
5. ציונות אלפיים היא הנכונות לחתור אל סוף ההתחלה של הקמת המדינה, אבל לא בכל מחיר. הציונות שלי היא בגבולות המוסר בלבד. ציונות אלפיים היא אפוא הנכונות להשתתף בפרויקטים של סיום הקמת המדינה, בלי שום חריגה מגבולות המוסר.
6. הציונות כשלעצמה אינה מנוגדת לעקרונות המוסר. יתכן שיש קסם בחזון של עולם אחד, ללא הבחנות בין עמים, ללא גבולות בין מדינות, אבל הוא אינו אידאל מוסרי. הסדר בין-לאומי הוגן עומד ביסוד ההכרזה על הקמת המדינה ('מגילת העצמאות'), כשהיא אומרת על העם היהודי שזוהי זכותו 'להיות ככל

עם ועם, עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית'. ציונות אלפיים אינה מתכחשת למסקנה המתבקשת מן ההכרזה הזאת. בתנאים של הסדרי שלום הוגנים, מוסכמים ובטוחים, מעשיים ויציבים, אין מקום להתנגד לרעיון שהעם היהודי יממש את זכות ההגדרה העצמית שלו במדינתו הריבונית, היא מדינת ישראל, שעה שהעם הפלשטיני יממש את זכות ההגדרה העצמית שלו במדינתו הריבונית, פלשתיין.

7. מדינת ישראל, בתור מדינה בעלת פרופיל דמוקרטי ברור ובעלת זיקה מובהקת אל העם היהודי, מתקיימת על בסיס מוסרי בלתי-מעורער. ביסוד קיומה היא אינה מושבה זרה של מהגרים, ברוח הקולוניאליזם. ביסוד קיומה היא אינה שלוחה תוקפנית של מעצמה כלשהי, ברוח האימפריאליזם. אבל גם אם יחסיה של מדינת ישראל עם הפלשטינים אינם מושתתים על התפיסה של מושבה או שלוחה, עדיין יש מקום לדרישה המוסרית לנקות את המדיניות של מדינת ישראל מיחסים שאינם עומדים במבחן ההסדרים ההוגנים, המעשיים, האפשריים.

8. ציונות אלפיים אמורה להתמקד בארבעה פרויקטים שיביאו לידי סיום את תהליך הקמתה של המדינה. כל אחד מהם נגזר מן הפרויקטים המרכזיים של הקמת המדינה, מראשית הדרך ועד כאן:

א. להוציא את העם היהודי מן הגלות.

ב. להוציא את הגלות מן העם היהודי.

ג. לבנות את מסגרת החיים הפנימית של המדינה, שהיא הדמוקרטיה.

ד. לבנות את מסגרת החיים החיצונית של המדינה, שהיא השלום.

9. ציונות אלפיים תותרת להביא אל סיומו את הפרויקט של הוצאת העם היהודי מהגלות. פירושו של דבר להביא לידי כך שרוב גדול ויציב מבני העם היהודי יהיה בישראל ולא בגלות. בלשון אחרת: להביא לידי כך שצורת החיים היהודית בגלות תהיה חריג בעולמו של העם היהודי.

10. אנחנו רחוקים מהשלמת הפרויקט הזה. רוב גדול מבני העם היהודי אינו נמצא בישראל. מכיוון שכיום, בדרך כלל, כל יהודי שרוצה להגר לישראל רשאי ויכול לעשות זאת, נמצא שרוב גדול של בני העם היהודי אינו רוצה לחיות בישראל. שורש אחד של אי-הרצון הזה נעוץ בהווה היהודית בגלות של ימינו. היהודים בארצות-הברית אינם נהנים מעצמאות פוליטית משלהם, אבל רבים מהם שבעי-רצון מן המעמד שלהם בחברה האזרחית של ארצות-הברית. ציונות אלפיים היא שלילת ההווה הזאת, אפילו כשהגלות מופיעה באצטלה של זרוע אסטרטגית של ישראל.

שורש שני של אי-הרצון הזה נעוץ בהווה הישראלית, מראשיתה ועד היום. המדינה והחברה של ישראל הפליאו לעשות בכך שיצרו וקיימו מסגרות עלייה והתערות בקנה מידה מרשים במיוחד. יחד עם זאת גם המדינה וגם החברה לא השכילו להשליט על 'הקליטה' את הרעיון של הסתגלות הדדית בין הנמצאים ובין הבאים, את הרעיון של יצירת שותפות מתחדשת מתוך כבוד הדדי. ציונות

- אלפיים היא גם חתירה ליצירתם של תנאי הגירה נוחים של יהודים לישראל, במישור הכלכלי, במישור החברתי ואף במישור התרבותי.
11. ציונות אלפיים חותרת להביא אל סיומו את הפרויקט של הוצאת הגלות מהעם היהודי. פירושו של דבר: להחליף את אתוס החיים הגלותי, אתוס החיים של המיעוט הנדרף, באתוס החיים העצמאיים, אתוס החיים של ריבון שאינו נדרף.
12. אגתנו רחוקים מאוד מהשלמת הפרויקט הזה. אתוס החיים של רבים מן היהודים בישראל הוא אתוס החיים של אבותיהם בגלות, נתונים ביד שלטון זר ונרדפים על צוואר. במידה רבה, 'היהודי החדש' של מדינת ישראל אינו שונה באתוס של חייו מן 'היהודי הישן' של הגלות, אם כי היהודי של מדינת ישראל חזק דיו כדי להגן על עצמו מפני איומיה של סביבתו על חייו, ואילו היהודי של הגלות מעולם לא היה חזק דיו לשם כך.
13. קשה מאוד להוציא את הגלות מן העם היהודי, אפילו בישראל. ובכל זאת אפשר להתקדם גם במעלה ההר הזה. בהקשר זה, ציונות אלפיים פירושה מידה רבה יותר של ריסון עצמי בחיי יומיום בישראל, למשל בתנועה בכבישים. פירושה הקף רחב יותר של תכנון והכנות לטווח ארוך, פחות אלתור ויכיוו שריפות. פירושה נאמנות מובהקת יותר לערכי האחריות האישית והחברתית בכל הממדים של החיים.
14. ציונות אלפיים חותרת להביא אל סיומו את הפרויקט של בניית מסגרת החיים הפנימית של המדינה, בניית התשתית של החוקה ושל התרבות הפוליטית בדמוקרטיה הישראלית.
15. אגתנו קרובים להשלמת הפרויקט הזה יותר מכפי שאגתנו קרובים להשלמת השניים שהוזכרו לפני כן. אין לנו חוקה מלאה ונאורה, אבל יש לנו חוקי יסוד רבים המצטרפים לכדי חלק גדול של חוקה כזאת. אין לנו תרבות פוליטית, דמוקרטית, עמוקה ויציבה, אבל יש לנו הרבה יותר מאשר ניצנים וסממנים של תרבות כזאת. יש לנו בתי משפט שהאזרחים והרשויות מכבדים לא רק אותם אלא גם את ההכרעות המעשיות שלהם. יש לנו מוסדות ביקורת, פורמליים כדוגמת מבקר המדינה ובלתי-פורמליים כדוגמת התחקירנות בתקשורת. הביקורת הציבורית מגלה מידה רבה של עצמאות נאותה, אם כי לא תמיד מתגלות בה מידות ראויות של יסודיות ואחריות חברתית. יש לנו שני נסיונות של העברת שלטון תקינה מידי מפלגה אחת לידי מפלגה אחרת.
16. רצח ראש הממשלה ושר הביטחון, יצחק רבין ז"ל, הראה לנו כי התרבות הפוליטית של מדינת ישראל חלשה יותר מכפי שחשבנו. עסקנו בדקויות הגוון הראוי לעלים הקטנים שבראש העץ, שעה שזנחנו את שורשינו. לפיכך ציונות אלפיים היא גם השלמת החוקה, במיוחד בתחומים של זכויות האזרח והאדם; אבל לא פחות מזה היא גם הרחבה והעמקה של החינוך לדמוקרטיה, במובן המוסרי המלא של עקרונות המשטר ולא רק במובן חלקי, פורמלי, שטחי ורעוע.
17. בניית החוקה השלמה של מדינת ישראל מחייבת עוד תהליך, קשה במיוחד

וחשוב במיוחד: גיבוש זהותה של ישראל בתור 'מדינה יהודית דמוקרטית'. יש המוצאים בצירוף הזה מתח מהותי, המחייב מנגנון שיפיג אותו בכל מקרה שניתקל בהתנגשות בין עקרונותיה של מדינה דמוקרטית לבין עקרונותיה של מדינה יהודית. הללו מתחלקים, כמובן, לשני מחנות קוטביים: אלה שיעדיפו את העקרונות של המדינה הדמוקרטית בכל התנגשות כזאת, לעומת אלה שיעדיפו את העקרונות של המדינה היהודית בכל אותן ההתנגשויות.

ציונות אלפיים, שהיא ציונות בגבולות המוסר בלבד, תראה בצירוף 'מדינה יהודית ודמוקרטית' צירוף שאין בו מתח מהותי. במישור החוקה, במישור ההסדרים החוקיים, במישור של מדיניות הממשלה, בכל המישורים הפורמליים של המדינה, מדינת ישראל חייבת להיות דמוקרטית כפרופיל גבוה ככל האפשר. במישורים הלא-פורמליים, בכל הממדים הלא-פורמליים של חברת האזרחים הישראלית, מכיוון שרוב מכריע ויציב של אזרחי המדינה הם יהודים, יש בישראל דומיננטיות חברתית יהודית, וזו עובדה לגיטימית. עם הדומיננטיות הזאת, עם 'חוק השבות' שהוא בגדר פעולה מתקנת, ועם סמלי המדינה המבטאים את טעם ההקמה שלה – עם כל אלה ישראל היא מדינה יהודית, כמות שהיא.

18. פרופיל הדמוקרטיה במדינה אינו נמדד בקיום החגיגי של מגילת זכויות האזרח. הפרופיל נמדד, קודם כל, בהגנה שהמדינה ואזרחיה נותנים לזכותו של כל אזרח לנהוג כרצונו בלי שיפריעו לו, בגבולות החופש שכל אחת מזכויותיו מקנה לו. אולם גם בזאת אין די; הפרופיל נמדד גם בקיומה של תשתית המאפשרת לאזרח ליהנות מן הזכויות שלו, בגבולותיהן, לא על פי הנסיבות שאינן בשליטתו, אלא כרצונו.

לפיכך, המדינה אינה מסתפקת בכך שהיא לא מפריעה לאזרח לגדל את ילדיו לפי רוחו. המדינה הדמוקרטית חייבת לקיים ולטפח את התשתית החינוכית המאפשרת לאזרח לשלוח את ילדיו לבתי ספר שהם לא רק בעלי רמה מקצועית נאותה, אלא הם גם הולמים במידה רבה את הערכים הרצויים להורים.

מדינת ישראל מספקת לאזרחיה תשתית אזרחית מרשימה בתחומי ההגנה על חייהם מפני איומים צבאיים, פליליים ובריאותיים. מדינת ישראל מספקת לאזרחיה תשתית מרשימה, אם כי מרשימה פחות, בתחום החינוך של הילדים והנוער. מדינת ישראל אינה מספקת לאזרחיה תשתית דומה בתחומי הרווחה. העוני רב. כיום הפער הכלכלי בין העשירון העליון לבין העשירון התחתון בישראל הוא הגדול ביותר בעולם. ציונות אלפיים היא גם המאמץ ליצור תשתית אזרחית נאותה בתחומי הרווחה, במגמה ברורה לשפר את מצבו הכלכלי של כל אזרח כך שהוא יהיה באופן משמעותי מעל קו העוני.

19. ציונות אלפיים חותרת להביא אל סיומו את הפרויקט של הקמת מסגרת החיים החיצונית של המדינה, שהיא קודם כל כינון מערכת של הסדרי שלום עם המדינות ועם העמים השכנים.

20. אנחנו קרובים להשלמת הפרויקט הזה יותר מאשר להשלמת כל השלושה

האחרים. הסכם השלום עם מצרים עמד במכתני הנסיגה מסיני, רצח הנשיא סאדאת, מלחמת לבנון והאינתיפדה. בתור הסדר למניעת מלחמה, להגנה על חיי הלוחמים מפני הסכנה של מוות במלחמה, ההסכם הזה הוא הצלחה מובהקת. יש לנו הסכם שלום עם ירדן, יש לנו הסכמי ביניים עם רוב גדל והולך של הפלשתינים. יש לנו משא ומתן לשלום עם סוריה ועם לבנון. יש לנו משא ומתן על הסדרי הקבע עם הפלשתינים. לא כל ההסכמים חתומים. ודאי שלא כל ההסכמים עמדו במבחנים הקשים של המציאות הסבוכה. בכל זאת, אין לי ספק בתוקפה של החובה המוסרית לחתור אל ההסכמים הנאותים, לקיים אותם, לטפח אותם, להוריש אותם לדורות הבאים, שיראו שלום כל ימיהם. ציונות אלפיים היא גם ההכרה בחובה המוסרית הזאת.

21. ציונות אלפיים היא ספר פתוח, הולך ונכתב. פרקי ההווה שלו, פרקי העתיד הקרוב שלו, הם חשובים, עמוקים ומרתקים לא פחות מפרקי העבר שלו. לא תם ולא נשלם.